

KATONA ATTILA

A reprezentáció minisztere¹FESTETICS GYÖRGY GRÓF MINT AZ ANDRÁSSY-KORMÁNY
KIRÁLY SZEMÉLYE KÖRÜLI MINISZTERE

1870 áprilisában váratlan hír jelent meg, miszerint az Andrássy-kormány közmunka- és közlekedésügyi minisztere, gróf Mikó Imre betegsége miatt távozik a kabinetből.² Ezzel kezdetét vette az a folyamat, amely sok tekintetben egyedülállónak is nevezhető a polgári Magyarország történetében: a kormány egy éven belül személyi összetételét illetően teljesen átalakult. A kormányzás végére csak egy ember mondhatta el, hogy ugyanazon a miniszteri poszton fejezte be a tevékenységét, amelyiken elkezdte munkáját, és ez maga a miniszterelnök és honvédelmi miniszter, gróf Andrássy Gyula. Bár akadtak többen is, akik kikötöttek a végállomáson 1871 novemberében, csak éppen már más tárcát igazgattak, mint amilyennel kezdték. Ráadásul e mögött nem a parlamentarizmus ismert problémája vagy erénye húzódtott meg,³ hogy politikailag megbuktatták a végrehajtó hatalom szereplőit, hanem sok egyéni, egyedi döntés; halálozás, egészségügyi gondok, új megbízatás, el- vagy ki-

fáradás játszott szerepet. Ennek a folyamatnak a része volt történetünk főhősének, gróf Festetics Györgynek a távozása is.

1871 márciusában értesülhettek a Vadnay Károly szerkesztette, erősen társasági jellegű *Fővárosi Lapok*ból, hogy gróf Festetics György „aggasztóan beteg”.⁴ Majd pár nappal később az említett lap a bécsi rövid hírek rovatában azt közölte, hogy „már nem aggasztólag beteg”.⁵ Sőt utóbb az is kiderülhetett a hírekre éhes szélesebb olvasóközönség számára, hogy gyógykezelésre Velencébe utazott. Addig feladatát Barthos János miniszteri tanácsos vette át, de pár héttel később már visszatért állomáshelyére, Bécsbe.⁶ Úgy tűnik azonban, hogy a rövid kúra sem tudott lényeges változást elérni beteg szervezetében, mert 1871 májusában lemondott hivataláról és távozott a kormányból.⁷ A kialakult eljárásrendnek megfelelően a döntés, illetve a váltás megjelent a korabeli hivatalos lapban is (*Budapesti Hírlap*). „Kedves gróf Festetics! – szólt a hivatalos változat. – A midőn önt, egészségi

1 Előszeretettel használták Festetics Györggyel kapcsolatban ezt az elnevezést, például a *Borsszem Jankó* élelclap a Híresek arcképcsarnoka, a Kis Lehmann írásában szó szerint így fogalmazott: „Ez az igazí decorations minister – gróf Festetic György csak himpellér hozzá képest.” *Borsszem Jankó*, 1869. okt. 3. 392. p. A korabeli családi névhasználat meglehetősen „sokszínű” volt. A sajtó 1870-ig általában a Festetics nevet használja, majd azt követően a ch-s változatot. Mi maradtunk a Festetics-féle formulánál, csak a korabeli újságcímekben és az idézeteknél tartottuk meg az eredeti verziót.

2 Kozári Mónika: *Andrássy Gyula*. Bp., 2018. 167. p.

3 Nem elvi ellentét miatt távoztak a szereplők a kormányból. Magyar minisztérium II. = Nemere, 1871. máj. 30. 1. p.

4 Gr. Festetic György aggasztóan beteg. = *Fővárosi Lapok* (továbbiakban: FL), 1871. márc. 7. 250. p.

5 Bécsi rövid hírek rovatában Gr. Festetic György már nem aggasztólag beteg. = FL, 1871. márc. 9. 258. p. A Magyar Újság már március 9-én azt írta, hogy a hírekkel ellentétben jobban van a miniszter. *Magyar Újság*, 1871. márc. 9. 1. p.

6 Bécsi rövid hírek. = FL, 1871. ápr. 25. 426. p. A Pesti Napló szerint március 30-án ment Velencébe, és a következő hó végén visszavette a minisztérium vezetését. Gróf Festetic György. = *Pesti Napló* (továbbiakban: PN), 1871. ápr. 24. 1. p.

7 Festetic György gr. = PN, 1871. máj. 19. 1. o. esti kiadás.

A megalakuló Andrássy-kormány 1867-ben

(Forrás: A Magyar Nemzet Története. Szerk. Szilágyi Sándor. Reprint. 19. kötet 138. p.)

állapotára való tekintettel, ministeri állásától, saját kérelmére, őszinte sajnálatom kijelentése mellett kegyelemben fölmentem, indítatva érzem egyúttal magamat, önnek eddigi hű és buzgó szolgálatai felett teljes elismerésemet kifejezni. Kelt Bécsben, 1871. évi május hó 19-en. Ferencz József, s. k. Gróf Andrássy Gyula, s. k.⁸ Majd ezt követően a Képviselőház május 25-iki ülésén jelentették be a lezajlott változást. Itt hirdették ki azt is, hogy Horváth Boldizsár

igazságügyminiszter levélben informálta a képviselőket; egészségügyi okokból visszavonul. Kezdetben úgy tűnt, csak gyógykezelésre,⁹ bár már sejtető volt, végleges lesz a távozása. Utódjaként Horváth Dömét jelölte meg.¹⁰ Míg az előző döntésnél egyből

8 Minister változás. = PN, 1871. máj. 22. 1. p., valamint Politikai Ujdonságok, 1871. máj. 24. 254. p. A Felsőházban is értelemszerűen felolvasták gróf Andrássy Gyula május 20-án kelt levelét. Felsőházi irományok IV. kötet (CXIII. ülés.) 298. sz. 311. o.

9 Horváth Boldizsár május 21-én vasárnap reggel érkezett Bécsbe és a környékén egy nyaralóban szeretett volna néhány hetet tölteni. Az igazságügyminisztérium vezetésétől már megvált, sőt azt is tudták, hogy tevékenységét a Magyar Földhitelintézet elnökségében fogja folytatni, ahol korábban mint jogi tanácsos serénykedett. A delegációk. = PN, 1871. máj. 22. 1. p.

10 Magyar Ujság, 1871. máj. 26. 1. p. (Politikai és nemzetgazdászati napilap). Politikai újdonságok, 1871. máj. 31. 268. p.

ismertté vált az utód báró Wenckheim Béla korábbi belügyminiszter személyében, az igazságügyi tárca esetében egy opciót kaptak a lapok munkatársai, hogy találgassanak a lehetséges miniszter személyéről. Meg is tették, gyenge találati aránnyal.¹¹

Enyhe túlzással azt is mondhatjuk, hogy a két vasi kötődésű miniszter szinte egy időben köszönt el a kiegyezését létrehozó és ezzel a magyar történelemben új fejezetet nyitó kabinettől. Nem véletlenül értékelték egyszerre a két távozó politikus tevékenységét, élve az összehasonlítás lehetőségével is a korabeli politikával foglalkozó napilapok.

A lemondások következtében kialakult helyzetet rögvest méltatták a fővárosi *Pesti Napló* munkatársai. Elismerték a távozó gróf érdemeit. „Gr. Festeticcsel egy nagy befolyású, mély hazafias érzésű magyar főúr vált ki a cabinetből. Állása, egész minisztersége meddő volt ugyan; s a mint ezt sok részben sajnáljuk, ...be kell vallanunk azt is, hogy rendkívüli önfeláldozás kellett ily szerep végigjátszására, s hogy oly állásban s oly befolyás mellett, minőt gr. Festetich György elfoglalt, meg a legcsekélyebb kísérletet sem tette saját egyéniségének előtérbe tolására: ez oly resignatio, mely csakis politikai szempontokból történhetett. E szempontoknak oly mérvben való alkalmazását, mint ezt gróf Festetich tette, sajnáljuk ugyan; – de az érem másik oldalára is utalnunk kötelesség. Gr. Festetich attól tartott, hogy adott alkalommal és viszonyok között, az Ő felsége oldala melletti minisztérium, udvari kancelláriává nőheti ki magát

s ezért – mint barátai állítják –, elfelejtkezve arról, hogy ő is parlamentáris kormány tagja, s inkább zérusra szállítá le összes szerepjátszását, semhogy ily kísérleteket előmozdítson.”¹² Szemmel láthatóan nagyra értékelték azt a személyi kvalitását, hogy törekvéseit fegyvelmezetten alá tudta rendelni a kormányzat, lényegében Andrassy gróf akaratának, és nem engedte, hogy egy másik rejtett, potenciális központja alakuljon ki a kormányzatnak, ezzel nehezítve, talán megbontva a kabinet egységét. De akkor meg minek a tárca, egyáltalán mi is a feladata? Ezt sokan megkérdőjelezték a honi nyilvánosságban. Az említett véleményvezér lap újra felvetette a tárca létének szükségességét. Bár költségvetési, pénzügyi szempontból nem került sokba, 1871-ben 13 tagja volt a minisztériumnak, ami Bécsben működött az egykori kancellária épületében. Egy másik írás – nem először – a megszüntetés kívánságát, jogosságát hangoztatta. „Az ő felsége személye körül minisztériummal nem egy ízben foglalkozott már a *journalistica*. Kimutatták a ressortnak fölösleges voltát, s a fölhozott okok folytán az egész minisztérium megszüntetését indítványozták. Most, midőn a kormányzatma vezetésében változás készül, jónak láttuk egyet mást elmondani, mi a már több ízben fölvetett kérdéssel összeköttetésben áll” – olvasható a *Pesti Napló* 1871. május 21-iki vezércikkében.¹³

„... mi is minden habozás nélkül kinyilatkoztatjuk, hogy az egész külön kormányzék nem egyeb mint a belügyminisztériumnak egyik bécsi expozitúrája, ennél fogva tehát nemcsak túlságosan költséges, hanem egyenesen fölösleges. A mit Festetich gróf minisztériuma eddig elvégzett azt a belügyminisztérium, jelenlegi státusának csak

11 A találgatásokba a bécsi lapok is beszálltak, ezzel is csillogtatták tájékozottságukat, de a *Pesti Napló* helyreutasította őket, mert biztos volt a jelölt személyében: Ordódy Pálban. Tévedett, mert az utód június 5-étől Bittó István lett. A delegációk. = PN, 1871. máj. 22. 1. p. Az igazságügyminiszteri válság. = Vasárnapi Ujság (továbbiakban: VU), 1871. jún. 11. 307. p.

12 A delegitók. = PN, 1871. máj. 22. 1. p.

13 Pest, Május 20. = PN, 1871. máj. 21. 1. p.

igen csekély növekedésével, igen könnyen és valószínűleg jobban mint az Bécsben történik, elvégezhetné.¹⁴ Szerintük a minisztériumnak inkább vissza kellene térni az eredeti feladatához, az 1848-ban rögzített jogszabályokhoz, illetve az annak szellemében folytatott gyakorlathoz. „Ez intenciók, sőt a törvénynek kétségbevonhatatlan szavai szerint e kormánytagnak a magyar minisztériumot ő felsége személye körül azon ügyekben kell képviselnie, melyek Magyarországot és Ausztriát érdeklik. Mi azon nézetből indulunk ki, hogy a törvény rendelkezése nem vált feleslegessé azért, hogy a közösen érdeklődő ügyek törvénybe foglaltattak, s a meghatározott elintézésüknek alkotmányos módozata.”¹⁵ Majd az elmúlt négy év gyakorlatán végigtekintve megállapította, hogy minden fontos kérdésben Andrassy grófra és néha a mindenkori pénzügyminiszterekre, Lónyay Menyhértre és Kerkápoly Károlyra hárult a lobbizás, az érdekérvényesítés és a döntés korántsem mindig hálás feladata. Egy pillanatra sem kérdőjelezték meg a miniszterelnök munkabírását, tempóját, emberi, politikai kvalitásait és történelmi nagyságát, továbbá azt sem, hogy e kérdésekben rá nehezedett a felelősség súlya, de mégiscsak jó lenne, ha a miniszter e téren többet vállalna el a feladatokból.¹⁶ Megbízható recepttel azonban ők is adósak maradtak. „Az ő felsége személye körüli miniszternek volna az a föladata, hogy Andrassy grófnak túlterhelt vállairól a tehernek, ha csak csekély részét is leemelje, habár természetesen, hogy a fontosb a legfontosabb ügyekben ezentúl sem lesz nélkülözhető gr. Andrassy jelenléte. De mi kisebb jelentőségű ügyekről szólunk, melyeknek összes nehézségei jelenleg szinte Andrassyra súlyosodnak. A teher ily meg-

osztásában Festetich gróf – legalább amennyire mi tudjuk – nem működött közre, s azért, ama hírlapi közlemények, melyek Wenckheim Béla bárót emlegetik a nemes gróf utódjául, csakugyan megvalósulnak, mi e tényben annak a jelét látnók, hogy Andrassy gróf érzi a helyzet nehézségeit, és komolyan segíteni akar rajta.”¹⁷

A fővárostól távol lévő Brassóban a he-
tente kétszer megjelenő *Nemere*-ben azt írták, hogy „Horváth Boldizsár kitarított négy esztendeig; munkált rendkívül sokat igazságügyünk rendbehozására, mikor aztán föltehetné törekveseire a koronát, egyszerre félrevonul, másra bízva a munka bevégzését. Miért vonul vissza épen most? Ré-
szint egészségi okokból, mert valóban el-
betegesedett a szünet nélküli munka alatt, részint a sok politikai összeütközés követ-
keztében, melyekbe demokráta irányja miatt főképp a főrendekkel jutott...”¹⁸ Majd azzal folytatta, hogy gróf Festetics György a „király oldala melletti miniszter” „most egész

17 Nem kérdéses, hogy akár az 1868-as véderóvitában, akár a francia–német háborúban magyar oldalról Andrassy-nak meghatározó szerep jutott. A jogi helyzet is ezt követelte, de a kormány első bemutatójánál is érezhető volt Andrassy politikai súlya. Pest, Május 20. = PN, 1871. máj. 21. 1. p. Az osztrák minisztertanács Ferenc József elnöklétével, a kijelölt magyar miniszterek részvételével tartott ülésének jegyzőkönyve. In: A kiegyezés. Szerkesztette: Cieger András. Bp., 2004. 88–93. p.

18 Majd azzal folytatta, hogy a lemondott miniszter Olaszországba utazott kúrára, de talán, ha visszajön, mégis ott folytatja, ahol abbahagyta. Sőt kísérletet tett a szerkesztő a lehetséges örökös megnevezésére is, az erélyes és független nézetű Hofmann Pál személyében. A folytatás elmaradt és az utód is más lett. *Nemere*, 1871. máj. 26. 1. p. A politikai, közgazdasági és társadalmi lap hetente kétszer, kedden és pénteken jelent meg. A Fővárosi Lapok is kitért a két miniszter betegségéből eredő lemondásra. Horváth Boldizsár is betegeskedik. = FL, 1871. máj. 11. 486. p.; máj. 17. 508. p.; máj. 20. 516. p.; május 21. 520. p.; máj. 23. 525. p. Festetics miniszter lemondását, egy bécsi távirat szerint, elfogadtak. FL, 1871. máj. 20. 516. p. és máj. 23. 526. p.

14 Uo.

15 Uo.

16 Uo.

Festetics György az Ország Tükre 1865. évi
45. számának címlapján

véletlenül lépett vissza. Róla nem lehet mondani, hogy a munka viselte volna meg, mert azon állomás terhét gr. Andrássy vitte. Nem is sokat kérdezi senki, hogy miért lépett vissza; lehet derék főúr, de közéletünk intézésében soha sem vitt főszerepet. Mindenki megnyugszik, hogy báró Wenckheim {Béla} annyira épült a két évi pihenés alatt, miszerint elfoglalhatja ezen díszes ...” kormányzati pozíciót.¹⁹ Utóbb még megjegyzi a lap Wenckheimről, hogy valaha a kormány belügyminisztere volt. Idézővel kapcsolatban gróf Széchenyi István legendás bonmot-ját, hogy tudniillik Magyarország két indigénának

19 Magyar minisztérium I. = Nemere, 1871. máj. 26. 1. p.

vette hasznát; az egyik a krumpli volt, a másik a fenn említett gróf.²⁰

Természetesen az alkalom jó lehetőséget adott a kormány addig végzett, négyéves munkájának elemzésére és a lehetséges múltbéli scenáriók felvázolására.²¹ Számunkra pedig arra, hogy áttekintsük a király személye körüli miniszter feladatát és az addig elvégzett munkáját, amellyel egyfajta modellt is teremtett a későbbi utódok számára, amit ha akartak, követtek, ha akarták és tudták, akkor meghaladhatták azt.

A kiegyezés/kiegyenlítés nevű hosszú politikai folyamat számos kacskaringóval bírt a közigazgatási vereségtől az 1867-es decemberi

20 Uo., Wenckheim Béla báró betegsége miatt volt kénytelen lemondani a belügyi posztról még 1869 októberében, és átadni munkáját Rajner Pálnak. Bölöny József: Magyarország kormányai 1848–1975. Bp., 1978. 48. p.

21 A brassói lap szerkesztősége meg volt győződve, hogy a lassan egy éve tartó minisztercserék legfőbb oka nem politikai természetű, hanem egészségügyi, pl. Eötvös halála és a kimerültségek. A nagy munkának, amit elvégeztek, ez lett a mentális eredménye. Szerinte sok értelmes gondolkodó ember úgy látta, hogy jobb lett volna, ha konzervatívok ragadják kezükhöz a kormányzást 1867-ben, akár Sennyey Pál vezetésével, és akkor látnánk, mit tudtak volna tenni. Ugyanakkor elkötelezetten írtak arról, hogy az alkotmányosság mellett kitartás el nem múló erénye a kabinetnek. Lényegesnek tartották megjegyezni, hogy „Egy ekkora ország kormányzatát vinni magában nagy és kiváló tehetséget igénylő munka. De mennyivel nehezebb, a kormányzat rendszer folytatása mellett gyorsan átalakítani az egész rendszert, teremteni új intézményeket, és a régiéket úgy szüntetni meg, hogy a társadalmi rendben megrázkodás ne támadjon. ... Magyarország alkotmányos szabad ország maradjon állandólag, nemcsak azért, mivel az alkotmányos szabadság legfőbb java valamely népnek, hanem azért is, mivel ezen sok nyelvű országnak a körülete alakult fajbirodalmakkal szemben csak is alkotmányos szabadság adhat összetartást és erőt.” Minő okból léptek vissza 67-iki minisztereink? Magyar minisztérium II. = Nemere, 1871. máj. 30. 1. p.

Andrássy köszöntése Pesten (Vasárnapi Ujság, 1867. március 3. 101. p.)

osztrák alkotmány újrafogalmazásáig (*Dezemberverfassung*).²² Nemcsak a kortársaknak, de az utókor „ítészeinek” is nehéz feladat a Szkülla és Kharübdisz közti mozgások követése. Szküllát, az igazi „szikla”, azaz az abszolutizmus jelentette, legalábbis az „öreg úr”, Deák Ferenc interpretálásában, míg a Kharübdiszt a magyaroknak a nem kívánt összbiradalmi (hol centralista, hol föderatív, hol valami mixelt) politikai megoldás. A lehetőséget egy újszerű dualisztikus szisztémában látták. A személycserék, a biztosnak tűnő elképzelések feladása, megváltoztatása éppúgy része volt e folyamatnak, mint a lehetőségek meglátása, megragadása és a visszalépések/-léptetések. Tele mélységgel és veszéllyel, nem csoda, hogy a magyar politikai elit nagyon félt az újabb közjogi csódtól.

22 Monori Wertheimer Ede: Gróf Andrássy Gyula élete és kora, I. Bp., 1910. 253–389. p. Wilhelm Brauner: Osztrák alkotmánytörténet napjainkig. Pécs, 1994. 193. p. Zachar József: Az osztrák–német liberális Alkotmánypárt és a politikai hatalom 1861–1881. Bp., 1981. 44–63. p. Somogyi Éva: A biradalmi centralizációtól a dualizmusig. Az osztrák–német liberálisok útja a kiegyezéshez. Bp., 1976. 123–187. p.

Nem véletlenül találtak más-más napokat a kiegyezés nagy pillanatára a kortársak és az utódok.²³ Mindenesetre ami 1867 januárjában és februárjában történt, az ennek a folyamatnak meghatározó időszaka lett. A Deák Ferenc-i álláspont fundamentális elemének számított nemcsak a 48-as alkotmány visszaállítása, hanem a felelős kormány mielőbbi kineveztetése. (Most eltekintünk ennek a két alaptételnek a belső tartalmától, az egymáshoz való viszonyától, a 67-es, valamint a 15-ös bizottság szerepétől.) A folyamat üdvözítő stádiumaként Ferenc József 1867. február 14-én az általa elnökölt osztrák minisztertanács ülésén fogadta Bécsben az Andrássy-kormány leendő tagjait, és a késő délutánig tartott megbeszélést követően a megfáradt „magyarokat” Festetics György gróf látta vendégül saját bécsi palotájában.²⁴ Majd külön csoportokban Budapestre utaztak.²⁵ Az eseményről már úgy szóltak a bécsi és nyomukban a pesti lapok, mint a tanácskozások sikeres lezárása, és a magyar kormány véglegesítése. De emlékeztettek, hogy a királyi leirat csak a jövő héten fog megérkezni a magyar fővárosba, és a kormány eskütételére is Budán kerül sor.²⁶

23 Ferenczi Deák-életrajzában ezt a napot 1867. január 19-ében jelölte meg. Ferenczi Zoltán: Deák Ferenc, III. Bp., 1904. 230. p. Lónyay Menyhért a kormányfő kinevezésének napjában, 1867. február 18-ában látta ezt. Wertheimer: i. m. 337. p. Lásd még a kérdésről: Cieger András: A közös ügyek rendszere. In: Megosztó kompromisszum. Az 1867. évi kiegyezés 150 év távlatából. Szerk. Hermann Róbert – Ligeti Dávid. Bp., 2018. 141–145. p.

24 A jelzett ülésen a legfőbb bizottságpolitikai kérdésekről esett szó, hogy a bécsi elképzelés mennyiben illeszkedik a magyar alkotmányossághoz. Lásd. A Kiegyezés: 88–94. p. Febr. 14. = PN, 1867. febr. 15. 1. p.

25 Egyben azt írták, hogy ugyanezen a napon tartotta felosztató megbeszélését a kancellária is. A 14-iki kihallgatás = PN, 1867. febr. 16. 1. p. Különfélék. = PN, 1867. febr. 16. 2. p.

26 A magyar minisztérium kinevezéséről. = VU, 1867. febr. 17. 80. p.

Andrássy Gyula gróf 1867. február 28-án mutatta be a frissiben kinevezett, nyolctagú, arisztokrata többségű kabinetjét előbb a magyar képviselőháznak, majd a főrendiháznak.²⁷ Maga a tény lett a fontos, mármint a kormány kinevezése és kevésbé az összetétele. Úgy tűnik, a szakirodalom sem fordított eddig erre különösen nagy energiát, figyelmet,²⁸ hiszen még a neheze, azaz a megállapodások törvényesítése, az adó és az újoncok kiállításának elfogadása, a gazdasági kiegyezés, stb. mind-mind hátra volt. Az Andrássy-kormány most már a modernebb parlamenti játékszabályoknak megfelelően egypárti volt. A miniszterek a Deák Körhöz vagy a Deák-párt kemény magjához tartoztak, de tudomásul kellett venniük az új politikai játékszabályokat és elvárásokat is: „az öreg úr”, Deák Ferenc alapkérdésekben megmutatkozó álláspontjának vita nélküli elfogadását.²⁹ Izgalommal teli viharos disputák, és nehéz pillanatok vártak a ka-

A kormány eskütétele Budán (Vasárnapi Ujság, 1867. április 14. 177. p.)

- 27 Andrássy üdvözlése után Wenckheim Béla báró hosszabb beszédet mondott. Főrendiházi napló, 1865–1969. I. kötet. XXX. Országos ülés 1867. február 28. Sennyey Pál elnöklete alatt délelőtt fél 11-kor 170. p. A hét magyar miniszter: gróf Festetics György, báró Wenckheim Béla, Lónyay Menyhért, báró Eötvös József, Horváth Boldizsár, gróf Mikó Imre, Gorove István. A miniszterelnök és a honvédelmi miniszter pedig természetesen gróf Andrássy Gyula.
- 28 Urbán Aladár hosszú oldalakat szentelt a Batthyány-kormány megalakulásának a miniszterelnökről szóló monográfiájában, itt pedig a világ legtermészetesebb részeként hozták a kabinet összetételét. Urbán Aladár: Batthyány Lajos miniszterelnöksége. Bp. 1986. 63–117. p. Mezey Barna: A kiegyezés jogpolitikájának kialakítása. Jogtörténeti Szemle, 2007. 3. sz. 31–32. p. A Magyar Országgyűlés története 1867–1927. Szerk. Balla Antal. Bp., 1927. 70. p.
- 29 Lásd erről Horváth Boldizsár igazságügyminiszter történeteit. Demokrata körök. In. Horváth Boldizsár: Emléktörédek köz- és magánéletéből. Sajtó alá rendezte: Cieger András – Matolcsi Réka. Bp., 2021. 82–86. p.

binetre a Sándor utcában és az Akadémián. Vitán felül állt, hogy a kiegyezést lényegében megteremtő triumvirátusnak, Andrássynak, Lónyaynak és Eötvösnek helye lesz a kabinetben, és a plusz erőnek, Csengery Antalnak maradt a megformálás, a szövegezés, továbbá a kommunikáció korántsem mindig hálás feladata. Deák Ferenc patronáltjának, Horváth Boldizsárnak a kinevezése sem számított meglepetésnek, főleg az 1866. decemberi legendás, de kissé kétségbeesett felszólalása, a *Quid tunc?*-ja, a Mit tegyünk akkor? után.³⁰ A többiekéről sem akkor, sem

30 Horváth: i. m. 57–64. p.

azóta, nem szólt a fáma.³¹ A beharangozott eskü letételére március 14-én került sor a budai királyi palota tróntermében. (Andrássy Gyula és Festetics György már korábban megtették ezt Bécsben, az akkor még meg sem koronázott Ferenc József jelenlétében.)³²

Festetics György személyében az adott posztra keresve sem lehetett jobb személyt találni. Bár közéleti szerepléseit eddig sem vitte túlzásba, de tudott volt róla, hogy előbb Vas vármegye főispáni helytartójaként (1860–1861) kötelezte el magát az alkotmányos törekvések mellett a főrendiházban és a vármegyéjében, majd ennek megfeneklését követően visszavonult. A másik nagy reményt keltő esztendőben, 1865-ben Zala vármegye főispánja lett és az Országos Magyar Gazdasági Egyesületnek (OMGE) hat évig elnöke, tiszttségét 1870-ig tartotta meg.³³

A jól értesültek szerint még 1865 szeptemberében Deák Ferenc biztatására és kérésére a politikai közeledés reményében Festetics György elérte, hogy Ferenc József

a magyar „fővárosba” utazzék.³⁴ Az arisztokrata – részben testvérének köszönhetően – kiváló kapcsolatokkal rendelkezett, nemcsak a bécsi kormányzati emberekkel, hanem az udvar legfelsőbb köreivel is. 1866-ban került be abba a bizottságba, pontosabban annak osztrák segédtanácsába, amelyik a párizsi világiállításon a birodalmat volt hivatott megjeleníteni, és fő törekvése nem lehetett más, mint hogy Magyarország neve kicsit szebben, ismertebben ragyogjon a francia fővárosban.³⁵ Maga is kitüntetettje lett aztán a világiállításnak, egyik kategóriában arany díjat (gyapjú), a másikban ezüstöt kapott agrárproduktumaival (kender).³⁶

Festetics Györgyöt a napilapok mindig is a bőkezűen adakozó nagyúr képében jelenítették meg. Igazgatott vármegyéjében, Zalában, több ízben is adományokat nyújtott a természeti katasztrófák helyi áldozatainak, például a Kapos-völgyieknek vagy korábban a csáktornyaiaknak.³⁷ Pénzadományaival 1867-ben és 1868-ban is 1000-1000 forinttal támogatta a nagykanizsai gimnázium alapítóját.³⁸ Még az ötvenes években, a bécsi

31 Beksics Gusztáv: Az utolsó harmincz év. II. fejezet. A kiegyezés és a második felelős minisztérium. In: A Magyar Nemzet története, 19. kötet. Szerk. Szilágyi Sándor. Bp., 125–127. p. A bizalmas információkban nem szűkölködő újságíró Kecskeméthy naplójában is csak lakonikus tömörséggel utalt a megalakuló kormány összetételének problémáira. Gorove Istvánt szerinte a polgári körökben nagyon ellenzik, Horváth Boldizsárt kiváló kodifikátornak, de gyenge miniszternek vélik, Wenkheim Béla bárót pedig ismerethiányos parádézónak tartották, akinek teljesítménye majd az államtitkáraitól függ. Kecskeméthy Aurél naplója 1851–1878. Sajtó alá rendezte, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta: Rózsa Miklós. Bp., 1909. 224. p.

32 A miniszterek eskütétele. = VU, 1867. április 14. 176. p.

33 Lemondási szándékáról 1870-ben az Országos Gazdasági Egyesület országos ülését táviratban értesítette. Utóda Lónyay Gábor lett, az alelnök pedig Korizmis László és Hajós József. Az agráriusokat tömörítő egyesületnek akkor 524 alapító és 388 rendes évdíjas tagja volt. Orsz. gazd. egyesület. = PN, 1870. febr. 14. 1. p.

34 Somogyi Éva: A király személye körüli minisztérium. Rubicon, 2013. 2–3. sz. 67. p.

35 Számítatlan vita zajlott arról, hogy az ország miként jelenjen meg a francia fővárosban, elkülönülten vagy elvegyülten. Természetesen vita zajlott az agrárrepresentáció arányairól is, mit érdemes megjeleníteni, és mi mutatja leginkább az ország erejét, dinamikáját. A párizsi világiállítás. = VU, 1867. máj. 26. 259. p. Festetics Györgyöt és Korizmis Lászlót még 1866-ban az osztrák segédtanács tagjaivá választották. Párizsi világiállítás. = PN, 1867. június 23. 2. p.

36 Téry Pál: Magyarország 1867-ben a párizsi világiállításon. A kitüntetettek névsora: V. csoportban, 43. osztály, gyapjú kategóriában arany, és ezüst a kender kategóriában. PN, 1867. júl. 4. 2. p.

37 1867 elején a korábbi 1000 forint mellé újabb 2000 forintot ajánlott fel a Balaton-felvidéki szűkölködő községek lakóinak. Zalaegerszegről írvák. = VU, 1867. január 11. p. Zalai írségek. = PN, 1867. április 4. 3. p.

38 Zalaegerszegről írvák. = VU, 1867. jan. 11. p. A nagykanizsai főgimnázium. = VU, 1868. január 19. 33. p.

kormányzat a gazdaságszervezés nagy öröme négy új agrárkutató intézetet fejlesztésére tett ígéretet a szféra megújításának reményében. A magyaróvári és a keszthelyi mellett a debreceni kiépítése is szabad utat kapott, hogy ezek azonban valóban korszerűek legyenek, az oktatás infrastrukturális feltételeit javítani kellett, ehhez adományok is szükségeltettek.³⁹ 1867 áprilisában a magyar agrárkutatók szempontjából fontos örökséget (Bauer Antal hagyatékát) vásárolta meg, hogy átadja részben a nagyapja által alapított Georgikonnak, részben az újonnan teremtett debreceni intézménynek. Az utóbinál mecénástársa, egyben kormányzati kollégája Lónyay Menyhért volt.⁴⁰ A sor még hosszasan folytatható, hiszen a korszakban egy főúrral szemben természetes elvárás volt az adakozás vagy a mecénatúra gyakorlása. A kérdés csupán csak az lehetett, hogy ez mennyiben hasznos társadalmilag, és mennyiben csak a személyes presztízsét emeli, alakítva imázsát. (Közismert Festetics Györgyről, hogy a pesti Nemzeti Színházban lévő páholyát, ha nem tartózkodott a magyar fővárosban, és ez gyakorta előfordult, másoknak ajánlotta fel, adta át.) A kiegyezés évében a 48-as honvédeknek is jutott adományaiból (40 forint), valamint a kulturális nacionalizmus jegyében a Kisfaludy Társaság is kapott 100 forintot.⁴¹

Andrássy miniszterelnök 1867. február 28-án elmondott beszédéből egy szűkebb passzust érdemes citálnunk: „Midőn a 48-diki törvények alapján kinevezve, mint Ő Felsege felelős kormánya először jelenünk meg a tisztelt ház előtt ... elégnek tartjuk kijelenteni azt, hogy eljárásunk irányát nem meríthetjük máshonnan, mint azon törvényekből, melyek a felelős kormányzati rendszer alapját letevék. Azon vezérelv, mely a 48-diki törvényhozás szemei előtt lebegett, nem volt egyéb, mint a birodalmi kapcsolat hű megőrzése mellett Magyarország alkotmányos önállóságát és függetlenségét biztosítani.”⁴² A király személye körüli miniszteri posztot még 1848 tavaszán állították fel, a III. törvényekben kisse dodonaian meg is fogalmazták a feladatát. A 13. paragrafus szerint: „A miniszterek egyike folyvást Ő Felsegének személye körül lesz, s mindazon viszonyokba, mellyel a hazát az örökös tartományokkal közösen érdeklődik, befolyván, azokban az országot felelősség mellett képviseli.”⁴³ Hogy a valóságban mit jelentett, ez sok értelmezésre adott lehetőséget,⁴⁴ de 1867-ben nem fogalmazták át a tárca feladatát, annak ellenére, hogy még bonyolultabbá vált a birodalmi testek közti együttműködés szabályrendszere. Igaz, ekkor februárban még minden képlékeny volt e téren is. A magyarok elkötelezett ragasz-

39 1857-ben született egy császári rendelet négy mezőgazdasági és erdőszéli iskola felállításáról, valamint a budai szőlőiskola megteremtéséről, de a terveket hol lassította, hol keresztülhúzta a politika kiszámíthatatlansága. Végül is 1862-ben a magyaróváriakkal kezdődött meg a tárgyalássorozat, majd jöttek a szebb napokat megérett keszthelyiekkel, s itt kapott kiemelt szerepet a család. (I.) Tasziló földterületet adományozott az oktatás szintjének emelésére, majd a testvére, (II.) György az említett felajánlást. A tervezett négy intézmény közül akkor csak a keszthelyi és a debreceni indult be. A keszthelyi gazdasági intézet. = PN, 1864. jún. 18. 2. p.

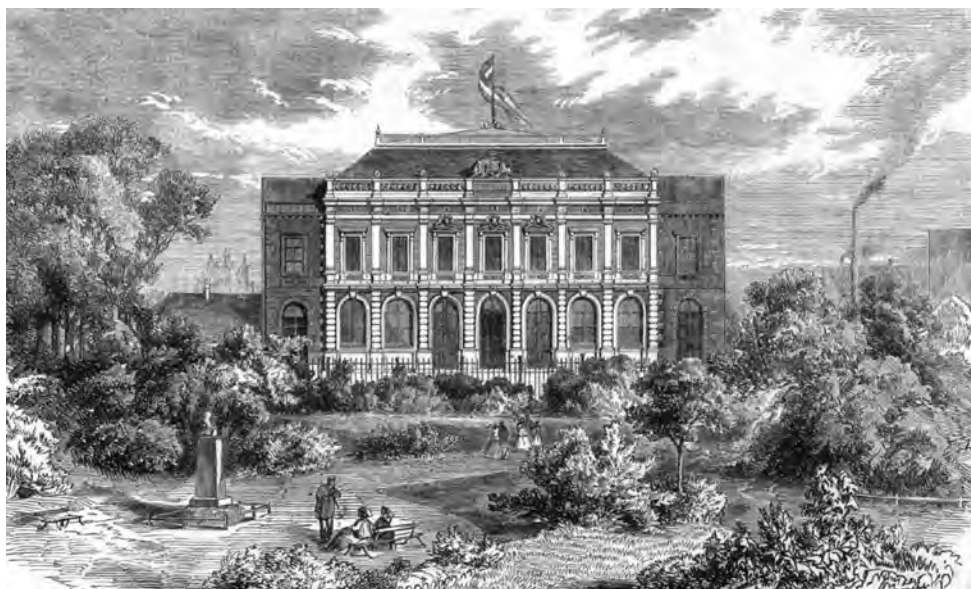
40 PN, 1867. ápr. 20. 2. p.

41 PN, 1867. jún. 28. 3. p.

42 A minisztérium bemutatása és a kormány első előterjesztései alkalmával. 1867. február 27. In: Gróf Andrássy Gyula beszédei. I. Kiadta: Léderer Béla. Bp., 1891. 201–202. p. A magyar nemzet története. XIX. Szerk. Szilágyi Sándor. Bp., 125–127. p. A vonatkozó részt a Szabadelvű párt ideológiusa, Beksics Gusztáv írta.

43 1847/48-ik évi országgyűlési törvénycikk. Pesten, 1848. 12. p.

44 Hajnal István: A Batthyány-kormány külpolitikája. Bp., 1987. 38–49. p. A feladatok folyamatosan szaporodtak, elsősorban a kereskedelemhez kapcsolódóan, a hajózás gondjaitól a konzulátusok megteremtésén át. Lásd: F. Kiss Erzsébet: Az 1848–49-es magyar minisztériumok. Bp., 1987. 187–194. p.

A Sándor utcai palota épülete (Vasárnapi Ujság, 1865. október 1. 504. p.)

kodását mutatja a '48-as miniszteriális felálláshoz, hogy az uralkodó gazdasági, taylorossági szempontból felvetette két tárca összevonásának az ötletét, de ezt Andrássyék mereven elutasították.⁴⁵

Festetics György a jogszabályoknak megfelelően visszatért állomáshelyére, Bécsbe, és a kancellária egykori épületében a Bankgassén, a Nádasdy-palotában megkezdhetette a minisztérium kialakítását.⁴⁶ Arra törekedett, hogy a volt kancellária egész személyzetét átvegye, de idővel a létszám csökkentésébe fogott a feladatok megváltozott természeté miatt.⁴⁷ A személyi előterjesztésében

az elsők között szerepeltek munkatársai, így lett Bartos János udvari tanácsosból miniszteri tanácsos, Szentgyörgyi Gyula erdélyi kormányzéki tanácsosból és Somossy József királyi tanácsosból miniszteri titkár.⁴⁸ A minisztérium létszáma és költségvetési kerete azonban mindig szerény volt és folyamatosan apadt is, ahogyan említettük, 1871-ben 13 fő volt. Ez a trend alapjaiban ellentétes volt a többi tárcanál zajló folyamattal, gyakorlattal.

Szülővárosába történő visszatérését követően Festetics Györgynek már az első pillanatban komoly kihívásoknak kellett megfelelnie. Tudniillik az uralkodó elvárásai is „változóban” voltak, ennek lett lenyomata például a miniszteri kinevezések megváltoztatása, ami az 1867. évi 8. törvénycikkben öltött testet. Eszerint az uralkodó a miniszterelnök előterjesztésére közvetlenül nevezi ki a minisztereket.⁴⁹ Andrássy Gyula

45 A közmunka- és közlekedésügyi minisztériumot akarta egyesíteni a földművelés, kereskedelem- és iparügyi minisztériummal. Sarlós Béla: Deák és a kiegyezés. Bp., 1987. 177. p.

46 Gr. Festetics György = VU, márc. 6. 116. p. Különfélék. = PN, 1867. márc. 6. 2. p.

47 Minden igyekezete ellenére az alsóbb személyzetet nem Bécsben, hanem a pesti minisztériumoknál sikerült csak elhelyeznie. A volt magyar kancellária. = VU, 1867. ápr. 14. 180. p.

48 PN, 1867. jún. 14. 1. o.

49 A kiegyezés. Szerk.: Cieger András. 132. p.

gróf pályájának első monográfiusa, a monori Wertheimer Ede szerint március első napjaiban írta Festetics György Andrásynak azt a levelet, amely szerint Ferenc József tekintettel a kormányfő által benyújtott négy törvényjavaslatára, amit előzetesen nem látott az udvar, azt kívánta, hogy a jövőben csak úgy adjanak be javaslatot, ha azt előzetesen megtekintésre neki azt bemutatták. „Ez intézkedésből fejlődött ki a jelenleg szokásos előzetes jóváhagyás gyakorlata, amelyre nézve hangsúlyoznom kell, hogy csak szokáson, de nem törvényen alapul.”⁵⁰ A magát jól tájékozottnak feltüntető szerző itt elhallgatott egy nem lényegtelen momentumot, tudniillik 1867. március 17-én az adott kérdéstről született egy titkos kormányhatározat, amely részletesen megfogalmazta a kormány ezzel kapcsolatos teendőit, azaz az új rendszabályokat.⁵¹

A király személye körüli minisztériumban, az alkotmányos jogszabályok elfogadása után aztán elkezdődhetett a munka, sorban „gyártották” a nemesítési javaslatokat, a névváltoztatási kérelmeket és természetesen a kitüntetési felterjesztéseket.⁵² Az elsők között volt Liszt Ferencé, aki a koronázási mise elkészítéséért a Ferenc József-rend középkeresztjét kapta meg.⁵³ Természetesen minden más típusú felterjesztés megfordult a miniszter és apparátusának kezei közt, melyet az uralkodónak szántak, illetve amiben ő volt a kompetens.

A Vöslauban folyó gazdasági kiegyezési tárgyalásokkal párhuzamosan⁵⁴ zajlott az első komoly nemzetközi „megmérettetése” az új magyar csapatnak a salzburgi fejedelmi találkozón, ahol a 12 tagú honi küldöttséget Andrassy és Festetics György grófok vezették.⁵⁵ Az utóbbi Szent Mihály-érdemrendet kapott a bajor királytól.⁵⁶

Ekkor alakult ki vele kapcsolatosan a korabeli társasági lapokban az a kép, miszerint a földi csillagzatok hullatója, akinek kulcs szerepe van abban, hogy kik kaphatnak újabb és újabb kitüntetéseket egy olyan korszakban, amiben kimondhatatlanul nagy presztízse volt ezeknek. A kíváncsi közvéleményt szemmel láthatóan ez nagyon foglalkoztatta, és a sajtó is folyamatosan figyelte a listát meg a trendeket, közölte a kitüntetettek névsorát. Ők voltak a kor egyfajta politikai-kulturális celebjei, akiknek azonban valós teljesítményük is lehetett.⁵⁷

Az ekkor kialakult gyakorlat alapján tevékenykedett a minisztérium, illetve a későbbi miniszterek. Az esetek jelentős részében ez személyes részvételt jelentett minden fontosabb rendezvényen, ami rop-

50 Wertheimer: i. m. 349–350. p.

51 Lásd: A magyar minisztertanács által elfogadott titkos szabályzat 12. §-át. A dokumentumot közli: A kiegyezés. Szerk.: Cieger András. 97–98. p.

52 Ezeket részben a hivatalos Budapesti Hírlapból lehetett megtudni, részben a korabeli napilapok közölték az érintettek névsorát és az elfogadott változtatást. Egy példa: Báron Benedek pesti lakos, Baromi-ra lett módosítva, illetve előneve csángó-hétfalusi. Új nemes. Különfélék. = PN, 1870. október 11. 2. p.

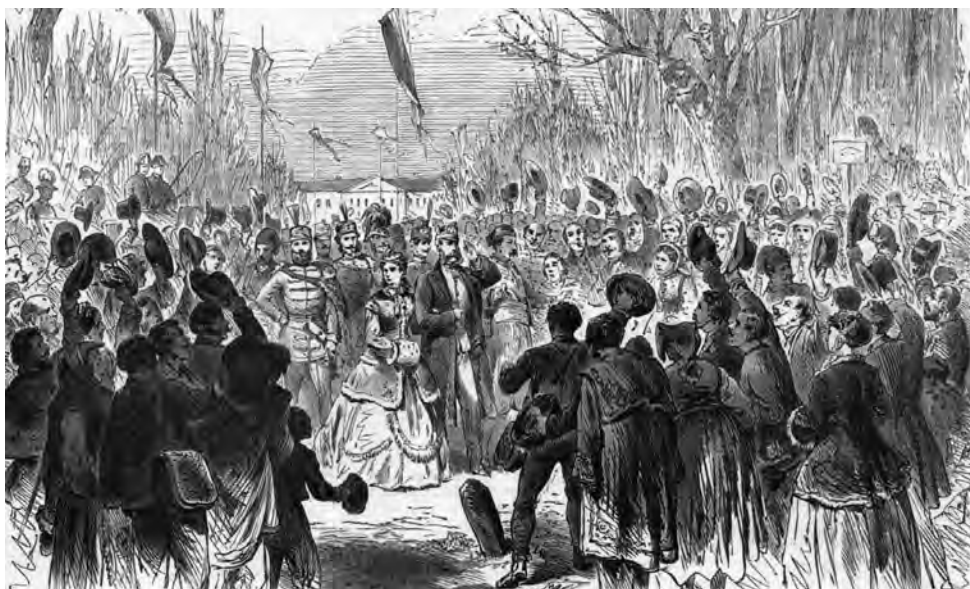
53 PN, 1867. 18. évf. 136–5144. sz. június 13. 2. p.

54 A Vöslauban folyó tárgyalásokon az osztrák pénzügyminiszter, Karl Becke és Lónyay Menyhért pénzügyminiszter tárgyalt a legégetőbb gazdasági ügyekről, a megállapodások az ismert közhangulat miatt titkos jellegűek lettek. Cieger András: Lónyay Menyhért. Bp., 2008. 149–160. p.

55 Salzburgi jelenlét. = PN, 1867. augusztus 24. 3.

56 Fejedelmi találkozó. = PN, 1867. szeptember 27. 3. p.

57 Természetesen összevetették ezt a nemzetközi tendenciákkal is és úgy értékelték a magyar esetet a falerisztikusok nagy örömeire. A rendjelek statisztikája. = VU, 1868. 15. évf. 43. sz. október 25. 515. o. Egy királyi leirat változtatásokat tett a Ferenc József-renden, mert az addigi három kereszt mellett (kis, nagy és közép kereszt) egy negyediket is létrehozta, a csillagos keresztet, ami azért kisebb volt, mint a nagykereszt. Többféle kereszt. = VU, 1869. 15. évf. 44. sz. október 31. 606. o. 1870-ben a Lipót-rend középkeresztjét kapta meg az államtitkári állásáról lemondott Hollán Ernő. PN, 1870. 21. évf. 129. sz. június 8. 2. o.

A zágrábi királyi bevonulás (Vasárnapi Ujság, 1869. április 18. 212. p.)

pant megterhelő lehetett, mert hol a császárvárosban, hol Buda-Pesten kellett jelen lennie a hivatalos fogadásokon.⁵⁸ A feladat jellegéből adódóan, hol az uralkodót kellett képviselnie (pl. 1869 szeptemberében a horvát bán beiktatásán⁵⁹), hol a kormányzatot. Lehetett a helyszín akár Buda-Pest, Bécs vagy Zágráb, esetleg Fiume, mint 1869 márciusában.⁶⁰

58 Például 1870 januárjában elkísérte a királyt Buda-pestre, akit a belügyminiszter és Thaisz Elek főkapitány fogadott, majd együtt bevárták most már Andrássyval a Rómából visszaérkező Erzsébet királynét is. 1870. január 20. = PN, 1870. jan. 20. 2. p. Vagy minisztertársait kellett helyettesíteni, mint 1870 februárjában Horváth Boldizsárt. Királyi fogadás. = PN, 1870. febr. 28. 1. p.

59 A magyar kormányt Lónyay Menyhért képviselte. A horvát bán beiktatásakor. = VU, 1869. szept. 5. 493. p.

60 Ez az út politikai jelentőséggel bírt, a horvátokkal kötött kiegyezés „megkoronázásaként” értékelték, épp ezért figyelték minden részletre, nézték az esetlegesen felbukkanó disszonáns „hangot”. Székesfehérvárott, Nagykanizsán díszes közönség köszöntötte az uralkodót, a kivilágított és fellobogozott

Festetics György gróf társasági életével jelentős kapcsolati tőkére tett szert, amit utóbb a kormányfő is jól hasznosíthatott. Néha felröppentek róla téves híresztelések is, például hogy közös tárca nélküli szerepet kap, de ezek utóbb hamisnak bizonyultak. Fogadásain, magánrendezvényein, báljain, legyenek azok a bécsi vagy a pesti magyar fővárosban lévő palotájában, a kor előkelőségei fordultak meg.⁶¹ Hol a Habsburg-ház

Zágrábba lelkes tömeg fogadta. A királyi pár zágrábi útja. = VU, 1869. márc. 14. 148. p. Festeticsnek természetesen el kellett kísérni az uralkodót Fiumébe és Polába is. A király utazása. = VU, 1869. márc. 21. 161. p.

61 Még az ötvenes években épült Ybl Miklós tervei alapján a pesti palotája a Nemzeti Múzeum mögött, amivel mintát teremtett. Rövid idő alatt igazi negyed épült ki itt, emelvén a főváros látképét. A módit mások is követték, gr. Károlyi Lajos, gr. Zichy János, gr. Károlyi Ede, gr. Károlyi Sándor, stb. A múzeum mögötti hely. = VU, 1869. máj. 16. 274. p.

tagjai, hol maga Erzsébet királyné,⁶² vagy Rudolf koronaherceg, József főherceg, stb. 1869-ben az uralkodó születésnapján ő vezényelte le a magyar fővárosban a parádét (katonai díszgyakorlat a Vérmezőn, istentisztelet a budai várban, társas ebéd a palotájában), és fogadta a jókívánságokat.⁶³ Ezek a rendezvények mindig érdekes és értékes társasági hírt szolgáltattak a felső elit után érdeklődő izmosodó magyar olvasóközönségnek.

Élete végéig emlékezetes rendezvény maradt számára – katonai előélete, gyermeke szereplése és elsősorban politikai jellege miatt⁶⁴ – az első honvédszászló felszentelési ünnepsége Budán, 1869. október 31-én a Mátyás-templomban, amelyet az esemény fontosságára való tekintettel az uralkodó-házaspár, Ferenc József és Erzsébet királyné is megtisztelt jelenlétével.⁶⁵ Mi több, maga Sissi vállalta a zászlóanya szerepét, ajándékát, a „drága hímzetű kettős szalagot” a két nyoszolyólány (báró Eötvös Ilona és Kovács Sebestyén Mária) kötötte fel. A lobogó rúdjaiba az uralkodó nevében gróf Festetics György verhetette be a szöveget. A rendezvényen nemcsak az udvar képviseltette magát a legmagasabb szinten, hanem az egész magyar politikai vezetés (kormányzat, törvényhozás),

a római katolikus egyház (a misét az esztergomi érsek celebrálta), és a hadsereg is. De természetesen ott voltak az országos méltóságok, a vármegyék, a főváros előkelőségei, valamint szép számmal a városlakók, a nép. Mindez a korabeli múltértelmezés (Nagy Lajos, Hollós Mátyás anyja, a 48-as honvédek megjelentető Ivánka Imre) és a jelen reprezentációjának nagy találkozója volt, amihez a lakosságnak népnünnepély dukált, míg az elitnek egy 160 fős bankett. Látványában, pompájában a rendezvény a két évvel korábbi koronázási ünnepségre emlékeztetett.

Általánosságban az a szabály alakult ki, hogy a kormányzat nevében a király személye körüli miniszter osztott hivatalosan is a Habsburg-család örömeiben, bánatában, gyászában és jelent meg a fogadásokon vagy a kondoleálásokon.⁶⁶

Mind közül a család számára talán a legemlékezetesebb az uralkodó negyedik gyermekének a keresztelője. Erzsébet királyné tudatosan Budán szülte meg Mária Valériát, és ide a nagy örömnünnepre látogatott a Habsburg-család európai rokonsága. E szórakoztató rendezvény egyik elemének a lebonyolítása várt a Festetics családra a pesti palotájukban.⁶⁷

Festetics György a főrendiház ülésén minisztertársával, majd utódjával, Wenckheim Béla báróval a kormányt képviselvén folyamatosan jelen volt, néha a képviselőházi vitákon is, de hozzászólásra ritkán vállalkozott. A felekezeti viszonyosságáról szóló törvénytervezet vitájánál a főrendiházban

62 Már az is komoly társasági hírnek számított 1869-ben a báli szezonban, hogy Erzsébet királyné ígéretet tett a Festetics házaspárnak, hogy megtiszteltetésül báljukat, ami akkor nagy szenzációnak számított, mert magyar arisztokrata ilyen megtiszteltetésben még nem részesült. Azon jelmezbálra = VU, 1869. febr. 7. 82. p. A miniszterelnök termeiben = VU, 1870. máj. 3. 217. p. Melléklet.

63 Ó Felsége Születésnapját. = VU, 1869. aug. 22. 469. p.

64 Az 1868. évi 41. törvénycikk a honvédségről.

65 A politikailag és hadügyi szempontból is kiemelt rendezvényen a királyi párt az ifj. Festetichek kísérhette mint apród. Az első honvédszászló felszentelése Budán. = VU, 1869. nov. 7. 619–620. p.

66 Így volt ez Miksa császár temetésén is, aki a tragikus mexikói hőse volt a családnak. Miksa császár temetése. = VU, 1868. febr. 9. 66. p.

67 Levelek az Andrássy-házból (1864–1869). Egy angol nevelőnő levelei. Sajtó alá rendezte és a bevezető tanulmányt írta Cieger András. 2007. 281–283. p.

A Festetics-palota Pesten (Forrás: Wikipédia)

tett csak egy jogtechnikai jellegű észrevételt.⁶⁸ A főrendiházi jelenlét kapcsán folytatta „korábbi” gyakorlatát, a szemlélődést, mert minisztersége előtt sem volt kiemelt szónoka a második kamarának.⁶⁹

68 „Nagy Méltóságú elnök! Méltóságos főrendek! Azok, akik amellet vannak, hogy ezen törvényjavaslat eredeti szerkezete szerint fogadtassék el, oly jól indokolták és oly szabatosan ez ügyet, hogy én részemről ahhoz szólni mit sem kívánhatok, csak azon egyet bátorodom megemlíteni, hogy a kormány ajánlja a méltóságos főrendeknek, hogy a törvényjavaslatot úgy mint az a képviselőháztól hozzánk érkezett elfogadni méltóztassanak.” (Helyeslés.) A vallásfelekezetek viszonzosságáról szóló törvény CXXXL. ülésén a felekezetek viszonzosságáról szóló törvény Festetich György miniszter. Felsőházi Napló, 610. p.

69 A Felsőház jegyzőkönyvei szerint az említett ciklusban csak egyszer, 1866 februárjában szolt hozzá, amikor azt javasolta, hogy küldjenek ki egy 30 tagú bizottságot, amely az uralkodói trónbeszédre elkészíti a válaszfeliratot, ehhez joga van a testületnek.

Feladatai néha ad hoc megbízatással is bővültek, a kormányfő rábízta a Lánchíd Társasággal megkezdett tárgyalásokat, melyek célja, hogy megteremtsék a hídpénz megváltásával (a központi büdzséből) a két város közti zökkenőmentes közlekedést.⁷⁰

A delegációk rendszerének a felállításával 1868 januárjától alapjaiban besűkülte a minisztérium feladatköre,⁷¹ de részben bővült

Szerinte 1861-ben, amikor elfogadta a Felsőház a képviselőház választását, akkor nem kockáztatott semmit, most azonban meg kell tenniük. VI. Országos ülés Felsőházi Napló, 1865. I. kötet. 1866. február 13.

70 A magyar kormány = VU, 1869. febr. 28. 122. p. FL, febr. 25. 179. p.

71 A magyar oldalt Mailáth György vezette, míg a másik oldalt a jól ismert Anton Schmerling. A delegációk. = PN, 1868. máj. 22. 1. p. Somogyi Éva: A delegáció. A delegáció intézményének létrejötte. Századok, 1994. 3–4. sz. 465–514. p.

is, mert nekik kellett biztosítani a delegációk bécsi tevékenységének feltételeit. Az említett minisztériumi épület első emeletén egy háromablakos teremben, hat tízszemélyes pad formájában, ami nem tűnt a legcsodálatosabb megoldásnak, de a célnak megfelelt. Számtalan esetben a gróf által rendezett fogadások tették teljessé és emlékezetessé a közös munkát.

A bevezetőben említettük, hogy ha hektikusan is, de megjelent a sajtóban egy-egy kritika a minisztérium működésének célszerűségéről és értelméről. 1869-ben ilyen hangot ütött meg a *Pester Lloyd*, de a *Pesti Napló* kiállt mellette és érvelni próbált, részben az említett intézmény (*Hofkanzlei-ministerium*), részben a vezetője mellett.⁷²

„Azon állítást, mely szerint a király személye melletti minisztériumnak nem volna más dolga, mint nemeslevelek gyártása és kitüntetések osztogatása, felesleges volna cáfolni...”⁷³ Mindenki elfogadta. Ugyanakkor hangsúlyozta az újság, hogy „sok más olyan dolga is akad, mely azáltal, hogy a nyilvánosság előtt kézzelfogható alakban nem jelenik meg, nem veszti el fontosságát. Midőn a király nincs az országban, ő tartja fenn a folytonos összeköttetést közte s a magyar kormány közt; ő rövid úton közvetítőül szolgál, midőn a király a tárgyalás alatt levő ügyekről az egyes szakminiszterektől felvilágosításokat kíván; viszont a minisztereknek megadja azon tájékoztatást, melyre bizonyos egyes esetekben szükségük van.”⁷⁴ Ő kezeli mindazon ügyeket, melyek a külföldön tartózkodó magyar állampolgárok, vagy a Magyarországon élő külföldiek érdekeire vonatkoznak. A külügyek vezetésé-

Festetics György portréja (Vasárnapi Újság, 1865. november 12. 573. p.)

ben a magyar kormány eszméinek és nézeteinek közvetítőjéül szolgál, midőn a király nincsen országunkban.

Léte önmagában takarékoság, minden más megoldás csak nagyobb költséggel járna. „Az említett teendőknél kívül ugyanis az udvari minisztérium személyzete az egyes szakminiszterek megbízásainak elintézésével is foglalkozik; részt vesz egyes bizottságok tanácskozásaiban; felügyel a magyar bélyegek és állampapírok nyomására, közvetíti a Budapest és Bécs közti folytonos pénzküldéseket.”⁷⁵ E feladata a közvélemény számára nem látható, de nagyon fontos. Arról nem is beszélve, milyen fontos szerepet játszik a Bécsben élő magyarok ügyes-bajos gondjainak megoldásában.⁷⁶

Fontos érveket sorakoztattak fel a gróf mellett is. „Bátran megvallhatjuk, hogy a nemzet jogos elismeréssel viseltethetik iránta azon modorért, melyben őt Bécsben repraesentálja. (...) a magyar kabinettel

⁷² PN, 1869. jún. 27. 1. p.

⁷³ Uo.

⁷⁴ Uo.

⁷⁵ Uo.

⁷⁶ Uo.

mindig a legnagyobb harmóniában járt el. (...) Egyik legkiválóbb érdemet, hogy jeles tehetségei, kitűnő képzettsége és úgy ismeretei dacára sem törekszik soha a befolyás súlypontját azon helyről elmozdítani, mely lefele közvetlenül felelős, s áttenni azt azon másik helyre, mely a törvényhozással közönséges érintkezésben nem lévén, közvetlenül nem felelős.⁷⁷ Amit a közvélemény elítélőnek tart a kitüntetésekben játszott szerepével kapcsolatban, abban arra hivatkozik a lap, hogy ez minden monarchikus országban így működik. Különbösen is csak a kérvényezők töredéke kap kitüntetések, és szempontsora a miniszternek alapjaiban demokratikus és nem arisztokratikus. 1870-ben arról írt a *Fővárosi Lapok*, hogy ezer ilyen kérelem van jelenleg is a minisztérium asztalán. A lap az egyes számú iktatót (szemetes kosarat) javasolta mint megoldást.⁷⁸ Arról meg senki sem tehet, hogy az elismerés ezen formája ily kelendőségnek örvend, s azért ami e téren történik, viszonyaink közt nem az arisztokrácia, hanem a demokrácia tartozik köszönettel ő Felsege melletti miniszterünknek (ti. megakadályozza ezt a parvenühullámot); és ez az ő személyes érdeme. Ezen a ponton célszerű visszautalnunk a bevezetőnkben említett két miniszter összehasonlítására: mindkettőnél, ha más-más aspektusból is, de távozásukkor demokrata mentalitásukat hangsúlyozták, valamint azt, hogy nemesszívűek, becsületesek és nem a politikából gazdagodtak meg.⁷⁹

A „bátor és szabadelvű” Andrássy gróf úgy tűnik, valóban jó személyt talált e pozícióra, aki felelősen szolgált és segítette

politikáját, vagyont meg befolyását nem egyéni célokra, a presztízse növelésre használta, hanem a nemzet érdekeit megtestesítő kormánynak szentelte. Az utókor hamar elfejtette, legyen ez a közvélekedés és a szűkebb szakma is, hogy a második felelős kormánynak nem jósoltak hosszú életet. A közhangulat sem az ő oldalukon állt. „Benne vagyunk a forradalomban; csak az utcai kraval hiányzik. Jaj, ez éretlen nemzet mivé leend?!” – írta talán kissé túlzó modorban az éles szemű zszurnaliszta, Kecskeméthy Aurél naplójában, 1867. szeptember 10-én.⁸⁰ S valóban nagy elvárásoknak kellett megfelelnie a kabinetnek. Részben mert az első (1848) személyi összetétele révén is oly magasra tette a mércét, ami zavaró lehetett számukra. Másrészt az eltelt két évtizedben jelentősen megváltoztak a bürokráciával szembeni társadalmi elvárások, arról nem is szólva, hogy mögöttük nem volt olyan nemzeti egység, mint 1848-ban. Nemcsak a pártpolitikai harcokat kellett felvállalni, hanem a municipiumok és az emigráció ellenit is. A jelentős ellenszélben a nyilvánosságot, a közhangulatot is a sajtó segítségével kellett javukra billenteni. És folyamatosan fenn kellett tartani az udvarral szembeni bizalmat is, amiben Festetics Györgynek kiemelt szerep jutott, hogy (végre) ne a birodalmi szisztémában gondolkodó, (de „magyar eredetű”) arisztokráciáé legyen az utolsó szó, hanem mellettük az udvar szemében emancipálódjék a honi liberális alapzatú arisztokrata csapat is, ami utóbb egyedülálló szerepet kapott a korszak magyar köz- és politikatörténetében.⁸¹

Más politikai szereplők is érzékelték, hogy a delegációk megteremtésével és mű-

77 Uo.

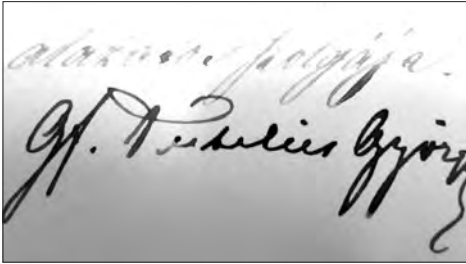
78 FL, 1870. ápr. 22. 357. p.

79 Nyilván az vitán felül áll, akár a kortársak, akár az utókor szemében is, hogy Horváthot demokratábnak látták, ami nem volt nehéz. Bódit a kormányzat szívesen használta a közvélemény előtt mint demokrata arcot/álarcot. Fővárosi hírek. = FL, 1871. máj. 23. 525. p.

80 Kecskeméthy: i. m. 240. p.

81 Péter László: Az arisztokrácia, a dzsentri és a parlamenti tradíció a XIX. századi Magyarországon. In: Túlélők. Eliték és társadalmi változás az újkori Európában, Bp., 1993. 203–211. p.

ködésük megkezdésével lényegében a minisztérium feleslegessé vált. Az írás elején idézett zszurnalisztáknak ebben igazuk volt, légüres térbe került ez a tárca, feladatait egy-egy miniszteri osztály bőven el tudta volna látni, de a struktúra átalakítása, a király személye körüli tárca megszüntetése nagy politikai botrányt váltott volna ki a 48-as szellemiséghez makacsul ragaszkodók körében. Hatásai kiszámíthatatlanok lehetek volna, egyszerűbb volt vállalni a tárca fenntartását, mint a bizonytalan kimenetű konfliktust. Arról nem is szólva, hogy a kapcsolattartás eme formája végig megtartotta a bizalomépítés és megerősítés lehetőségét az udvari körökkel, és a reprezentatív eseményeket a társadalom örömmel fogadta (sok esetben médiaeseménynek látta). E téren gróf Festetics György olyan munkát végzett, amit az utódok is követhettek. Az Andrássy-kormányban minden minisztérium kereste a maga új szerepét, és úgy tűnik, itt meg is találtatott. A Festetics Györgyről szóló beszámolók, legyenek

Festetics György aláírása
(SZEL, Inzsöl Richárd felvétele)

azok kortárstól származóak vagy az utódoké, mind azt mutatták, hogy szigorúan a kormány intenciói alapján járt el, és fegyelmezetten szolgálta Andrássy Gyula politikáját.

A reprezentációs és bizalmi ember szerevetét azonban a folyamatos utazgatás Bécs és Buda-Pest közt megviselte; már 1870-ben azt írták, hogy alig várja a nyári pihenőt, hogy családtagjaival együtt lehessen (Püspök)Molnáriban. Nos, erre 1871 nyarától már több lehetősége adódott.